

nr. 25, december 2006

Bij de foto: Dr. W.G. de Vries (1926-2006) was predikant van de Gereformeerde Kerken en onder meer bronnuutgever en beoefenaar van de kerkgeschiedenis. Het ADC heeft veel aan zijn zorg voor het verleden te danken. Lees verder op pag. 3.

IN DIT NUMMER:

Herinneringen W.G. de Vries

Enquête hoogleraarportretten

Veenhof-onderzoek

...adc **etera**

*...adcetera is een uitgave van het
Archief- en Documentatiecentrum van de
Gereformeerde Kerken in Nederland.*

Kerstvakantie

Rond de feestdagen zal het ADC gesloten zijn vanaf maandag 25 december tot en met vrijdag 5 januari. Vanaf maandag 8 januari staan wij weer tot uw dienst.

colofon

...adccetera is een uitgave van het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Broederweg 16, 8261 GT Kampen. Telefoon 038 447 17 30 Fax 038 447 17 31 E-mail info@adckampen.nl Druk: drukkerij De Bunschoter, Bunschoten-Spakenburg Ontwerp: Peter Dees, Zwolle Foto omslag: ??

Ten geleide

Het bleek op het Veenhof-congres van 17 november jl.: een terugblik op het vrijgemaakte kerkelijk conflict van de jaren zestig gaat met emoties gepaard. Dat komt uiteraard door de tragiek van de kerkscheuring. Maar het komt ook doordat de verwerking van dit conflict nog niet heeft plaats gevonden. Het gaat om opgekropte emoties die ook nu nog slechts mondjesmaat geuit worden: een ontlading zou een ravage tweeweg brengen. Het weekblad *De Reformatie* praat wel over de Open brief, maar dan liever over nu dan over toen. Breng de namen van bijvoorbeeld J. Kamphuis of C. Veenhof ter sprake, en de herinneringen blijven onherroepelijk haken achter de scheuring van de jaren zestig, waarvan niemand het fijne meer weet - of wil weten. Dit verleden gaat over pijn en daarom laten we het rusten. Maar dan zijn we te aardig voor ons zelf. Het verleden rust namelijk geenszins, maar loopt als een dreinend kind hinderlijk achter ons aan. En waar we het maar aanraken doet het ons pijn. Dat laten we dus liever na. Sinds 1969 is een generatie opgegroeid in onze kerken die er wel voor uitkijkt om te zeggen waar het op staat. We doen aan pappen en nathouden, schuiven een beetje op naar links of een beetje op naar rechts, maar zonder dat we

onze posities ten opzichte van de jaren zestig benoemen of analyseren. Door ons geschuifel is er wel meer ruimte voor verschillende opinies ontstaan in de kerken, maar over wat dat betekent kunnen we niet vrijuit spreken, want de jaren zestig houden ons kerkelijk leven onder schot. Door erover te zwijgen zijn we gijzelaars van ons eigen verleden geworden.

Maar hoe verder we van de jaren zestig afkomen, hoe meer nieuwe generaties zich in de kerken aandienen, des te duidelijker het wordt dat we als kerken alleen verder kunnen komen als we ons niet van het verleden afwenden, maar het oprakelen. Om te kunnen vergeten moeten we ons eerst herinnerd hebben. Hoe groter de historische afstand, hoe dwingender het verleden ons vraagt te spreken: betrekken we de wacht bij de synode van Hoogeveen, zoals steeds nadrukkelijker gevraagd wordt, of willen we dat juist niet doen? Het verleden van de jaren zestig moet ons gespreks- onderwerp worden en door middel van die gesprekken moet het eindelijk een plaats krijgen, zodat we er vrij van kunnen komen. Zulk historisch onderzoek is geen hobby van het ADC en het resultaat kan wringen. Maar dat is toch beter, dan dat het verleden buiten ons kerkelijk bestaan gehouden wordt.

Het moet verwerkt worden om zo een onderdeel te kunnen worden van wie we vandaag als kerken zijn.

Dat het verleden niet kan blijven rusten is ook een boodschap van het kerstfeest. De geslachtsregisters in de evangeliën spreken van de aaneenrijging van de generaties tot aan Christus' geboorte, maar we belijden ook dat zijn komst niet alleen uit die traditie voortvloeyde, maar er ook een oordeel over vormde en alleen op die manier een voortzetting ervan kon bieden. Hij zegt niet: vergeet wat is geweest, maar: ik betaal mijn hoogste prijs voor wat is geweest, niet om te vergeten, maar om te vergeven. Zou een christen met het oog op de toekomst niet zo naar de geschiedenis moeten kijken? Het personeel van het ADC wenst u een gelukkig kerstfeest en een bezonnen 2007. ¶

Het ADC had geregeld contact met dr. W.G. de Vries, onder meer over het archief van zijn schoonvader K. Schilder, dat hij jaren beheerde en na de oprichting van het ADC daaraan overdroeg. Ook was De Vries bestuurslid van de Prof. dr. K. Schilder Stichting, waarvan het secretariaat bij het ADC is ondergebracht. Hij verzorgde diverse bronnenpublicaties over Schilder en redigeerde delen van Schilders verzameld werk..

Herinneringen van W.G. de Vries

In de laatste fase van zijn leven schreef De Vries herinneringen aan zijn leven. Toen hij over een eventuele uitgave daarvan in overleg trad met het ADC, bleek met name het eerste deel over zijn jeugd en studie jaren uit historisch oogpunt interessant voor een breder publiek. De Vries maakte als middelbare scholier de oorlog in Groningen mee en beleefde er in 1944 het avontuur van de Vrijmaking. In 1945 behoorde hij bij de eerste lichte studenten die zich liet inschrijven aan de vrijgemaakte Theologische Hogeschool te Kampen. Hij was actief in het studentenleven en kreeg er een relatie met Schilders jongste dochter. Zijn studieperiode eindigde met het overlijden van de hoogleraren K. Schilder en B. Holwerda in het voorjaar van 1952.

Zijn herinneringen over deze periode bieden een interessante blik op de vrijgemaakte wereld in opbouw. Omdat het ADC bovendien geïnteresseerd is in memoires van vrijgemaak-

ten stelde het ADC belang in De Vries' tekst. Hij stond dit deel van zijn herinneringen voor bewerking af met het oog op publicatie in de AD Chartasreeks van het ADC. Tijdens de bewerking van zijn herinneringen overleed De Vries afgelopen zomer en werden de voorbereidingen voor de publicatie stil gelegd. Na overleg met de familie is dit najaar besloten het plan van uitgave door te zetten. In het voorjaar van 2007 zullen de herinneringen bij Uitgeverij De Vuurbaak te Barneveld verschijnen.

Enquête hoogleraarportretten

Bij de voorbereiding van het congres over prof. C. Veenhof kwam de vraag aan de orde of zijn nagedachtenis nog leefde in de Gereformeerde Kerken

(vrijgemaakt). Nadat Veenhof eind jaren zestig buiten het verband van deze kerken was geraakt kwam hij er niet vaak meer aan de orde. En hoe was het überhaupt gesteld met de nagedachtenis van de theologische hoogleraren? Om hierover iets te weten te komen richtte het ADC zich het afgelopen najaar tot alle vrijgemaakte kerken met de vraag: welke portretten van theologen hangen er in uw plaatselijke kerk in de consistorie of elders, naast die van predikanten die uw gemeente gediend hebben? Op het antwoordformulier konden, naast het hokje 'Andere', de namen aangekruist worden van Veenhof en de hoogleraren van zijn tijd: P. Deddens, L. Doekes, S. Greijdanus, B. Holwerda, H.J. Jager, J. Kamphuis, H.J. Schilder en K. Schilder. De enquête is verstuurd naar 277 kerken en 221 daarvan of 80 % hebben gereageerd. Het aantal respondenten is hoog te noemen. Tot de opvallende uitkomsten behoort de zeldzaamheid van het Kamper hoogleraarportret in vrijgemaakte kerkgebouwen: 180 kerken of 80% van de responderende kerken heeft geen foto van enige hoogleraar hangen. Ook predikantenportretten zijn overigens een zeldzaamheid, maakten we op uit het commentaar. Soms heerst er verzet tegen portretten. Enkele respondenten gaven moreel commentaar in deze geest: 'We doen niet aan mensenverering. Portretten van predikanten/theologen horen thuis in het fotoboek van hun familie.'

Minder opmerkelijk dan het geringe aantal portretten is dat in de 41 kerken met een of meer foto's en/of schilderijen van hoogleraren het portret van K. Schilder het vaakst voorkomt, 25

maal, gevolgd door die van Greijdanus en van Holwerda, die respectievelijk 15 en 14-maal aan de wand prijken. Dan volgt P. Deddens met 7 portretten en daarna Veenhof met 4. Het is waarschijnlijk niet toevallig dat deze top vijf de eerste groep van hoogleraren betreft, die direct na de Vrijmaking de Hogeschool bemande. De Theologische Hogeschool was een brandpunt geweest in het conflict dat tot de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren leidde, en vormde kort nadien een belangrijk bestanddeel van de vrijgemaakte identiteit. Opvallend is wel dat Veenhof van dit vijftal als laatste eindigt. Ter verklaring zou kunnen gelden dat hij de enige van het vijftal is wiens band met de Hogeschool in een breuk eindigde. Een beeldenstorm heeft niet plaats gevonden in de jaren zestig, maar vermoedelijk zal hier en daar toch het portret van deze kort na de Vrijmaking kerkelijk zeer actieve en geziene hoogleraar van de wand zijn gehaald.

Ook interessant is dat van de generatie hoogleraren die vanaf de jaren zestig werd benoemd geen enkel portret te vinden is; met twee portretten is de in 1959 benoemde J. Kamphuis de jongste hoogleraar aan de vrijgemaakte kerkwanden. Vermeldenswaard is dat er in de kerken sporadisch een portret te vinden is van een Kamper hoogleraar van voor de Vrijmaking. Van de reformatoren scoorde Calvijn het hoogste met 4 afbeeldingen. 'Lekker belangrijk dit onderzoek', was de misschien wel typerende reactie van een respondent. We eindigen met twee conclusies: 1. hoogleraarportretten (en ook predikantenportretten) behoren niet meer tot de gebruikelijke

wandversiering van vrijgemaakte consistories; en 2. Als het ophangen van portretten een uiting is van kennis of waardering van de vorigen is het slecht gesteld met het historisch besef in vrijgemaakte kring. Iedereen bedankt voor de medewerking! ¶

Zendingsgeschiedenis Papua

Per 1 januari as. treedt drs. Gerrit de Graaf in dienst van de Theologische Universiteit te Kampen (Broederweg) als derde AIO bij de vanwege het ADC ingestelde leerstoel. Hij is historicus en gaat onderzoek doen op het terrein van de zending. Zijn opdracht is een-deels het samenstellen van een repertorium van in Nederland bewaarde protestantse zendingsarchieven, en anderdeels het schrijven van een case study over de geschiedenis van de zending op Papua, in het bijzonder die van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken. Zijn onderzoek wordt gefinancierd door De Verre Naasten (en via deze organisatie door de zendende kerken) en door de NWO-instelling het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis te Den Haag. Zijn werk zal bestaan uit het selecteren, inhoudelijk analyseren en beschrijven van relevant bronnenmateriaal en het schrijven van een historische studie van de zending op Papua. In de collectie van het ADC bevindt zich een aanzienlijk aantal zendingsarchieven. Deze zullen door De Graaf aangewend worden voor zijn geschiedschrijving, terwijl deze

archieven via het door hem samen te stellen repertorium in een breder verband ontsloten zullen worden voor onderzoek. Vanuit het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis wordt De Graaf begeleid door dr. Gerrit Knaap en vanuit de Theologische Universiteit door prof. dr. George Harinck. De gereformeerd-vrijgemaakte zending op Papua (Irian Jaya) startte in 1956, dit jaar een halve eeuw geleden. Naar aanleiding van dit feit hoopt het ADC in de tweede helft van 2007 in samenwerking met De Verre Naasten te Kampen een historisch congres te beleggen over de zending deze periode. Gerrit de Graaf zal als AIO hierbij een rol spelen. ¶

Promotieonderzoek C. Veenhof

Sinds de herfst van 2005 werkt dr. Ab van Langevelde (1954) uit Leeuwarden als freelancer halftijds op het ADC aan een proefschrift over het leven van prof. C. Veenhof (1902-1983). Hij wordt begeleid door de directeur van het ADC en ook de familie Veenhof heeft medewerking toegezegd. Dit onderzoek wordt financieel gesteund door het fonds Pro Religione et Libertate en het Koninklijke Smilde Fonds. Van Langevelde hoopt dit onderzoek eind 2010 af te ronden.

Hij heeft door studie en vele jaren onderzoekservaring deskundigheid opgebouwd op het terrein van de economie, geografie, taalsociologie

en reformatorische filosofie. In 2001 promoveerde hij aan de Rijksuniversiteit te Groningen op een proefschrift over de invloed van tweetaligheid op het bedrijfsleven in Friesland. Daarna deed hij in Groningen samen met een hoogleraar van Calvin College (Grand Rapids, Michigan) als post doc onderzoek naar de betekenis van de reformatorische wijsbegeerte voor de geografie. De reformatorische filosofie vormt tevens de brug naar het Veenhof-project. Veenhof was namelijk in 1935 één van de oprichters van de Vereeniging voor Calvinistische Wijsbegeerte.

Het archief-Veenhof berust in het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) van de Vrije Universiteit te Amsterdam (HDC), maar gedeelten daarvan zijn ten bate van het onderzoek naar het ADC overgebracht. Daar bevindt zich reeds veel ander onderzoeksmateriaal dat voor dit project nodig is, zoals het archief-R.H. Bremer, het archief-S. Greijdanus, en het archief-K. Schilder. En aangezien Veenhof hoogleraar te Kampen was, is deze IJsselstad natuurlijk *the place to be*. Naast het archiefonderzoek voert Van Langevelde vraaggesprekken met mensen die Veenhof goed gekend hebben; zo interviewde hij deze zomer prof. J. Kamphuis. Ab werkt nauw samen met Ewout Klei, die promotieonderzoek naar het GPV verricht (zie *Adcetera* nr. 24, juli 2006), en met Geert van Dijk, die een biografie schrijft over A. Janse van Biggekerke. Janse, met wie Veenhof veel contact had. Veenhof zal in de wetenschappelijke biografie neergezet worden als een kind van de reformatorische beweging uit de jaren

dertig. Op het onlangs gehouden Veenhof-congres van het ADC sprak Van Langevelde over de ontwikkeling van het denken over de kerk bij Veenhof. Uiteraard werd daarbij stilgestaan bij de invloed van de twee kerkscheuringen die Veenhof doormaakte en de twee kerkelijke tuchtmaatregelen, die hem troffen. Van Langevelde wil met dit proefschrift een bijdrage te leveren aan de geschiedschrijving van de beide kerken die wortelen in de Vrijmaking in 1944. Hopelijk draagt het onderzoek ook bij aan onderling begrip en toenadering tussen deze kerken. ¶

Oproep Veenhof-onderzoek

Ab van Langevelde stelt het zeer op prijs wanneer mensen hun ervaringen met Veenhof op schrift willen stellen en aan hem toe willen sturen. Ook toezending van brieven van Veenhof en ander materiaal (bijv. geluidsopnamen) wordt op prijs gesteld. Uiteraard krijgen de inzenders hun materiaal te zijner tijd weer terug. Mensen kunnen hierbij gebruikmaken van het elektronische- of postadres van het ADC. Bij voorbaat hartelijk dank! ¶

Metamorfose

Het Metamorfose-project nadert zijn afronding. In ieder geval voor wat het aandeel van het ADC betreft. De brochures zijn nu gecatalogiseerd en kunnen verder worden klaargemaakt voor verfilming in Den Haag. Dit laatste zal worden gedaan door de bibliotheek

Op papier doen wij alles!

Zoals boeken, bijbelstudies, brochures, kerkbladen, periodieken en rapporten, allemaal even professioneel.

Maar er gebeurt meer bij de Bunschoter.

Een perfecte verzending van al het drukwerk. Reden te meer om eens

contact op te nemen met

David Hartog of Bert Koops,

dan zit het wel snor.

Celsiusweg 1 - Bunschoten
Broerswetering 10 - Spakenburg
Postbus 10
3750 GA Bunschoten-Spakenburg

T. 033 - 299 79 99
F. 033 - 299 79 75
E. info@bunschoter.nl
I. www.bunschoter.nl

van de Theologische Universiteit Kampen (Broederweg). Hier wordt nog een laatste controle uitgevoerd op de te verfilmen brochures en worden lastige bibliografische gevallen behandeld. Elke brochure is verpakt in een eigen archiefmap zodat de - vaak kwetsbare - brochures zo goed mogelijk bewaard blijven. Na verfilming zullen de brochures op deze wijze weer in de het archief worden opgeborgen. Het is in principe de bedoeling dat ze hier ook niet meer uitkomen. Het raadplegen van de brochures kan dan digitaal gebeuren. Wanneer dit het geval zal zijn is mede afhankelijk het verloop van de verfilmingprocedure. ¶

Word donateur

Het ADC zoekt uw steun. Bent u geïnteresseerd in de activiteiten van het ADC en wilt u op de hoogte gehouden worden van zijn activiteiten? Was u tevreden over een congres dat u bezocht? Wilt u met korting een boek uit de Ad Chartas-reeks bestellen? Vindt u de activiteiten van het ADC op historisch gebied nuttig of belangrijk? Ondersteun dan het werk van het ADC en maak een donatie van minimaal € 15,- over via de (gegevens op de) bijgevoegde acceptgirokaart. ¶

Aanwinsten / Archieven

Afgelopen maanden heeft het ADC ontvangen:

- Aanvulling archief F.Q.I.
- Aanvulling archief Nederlands Dagblad.
- Aanvulling archief ds. I. de Wolff (voornamelijk correspondentie uit de oorlogsjaren).
- Aanvulling archief TUK.
- Archief GPJC Capelle a.d. IJssel.
- Archief ds. J. van der Haar.
- Jaargangen van Calvinistisch Jongelingsblad en Verkenning.
- Archivalia (aangeleverd door dhr. D. Smits). ¶